

Turinys

Šarka Pika – paukščių sąskrydžio sekretorė	7
Kur skrenda gandrai	17
Kas gyvena šokančioje pušyje?	31
Draugiški plėšikai	40
Varna nori būti nacionaliniu paukščiu	51
Kas gyvena didžiojoje tujoje?	65
Kaimo ir miesto kregždės	75
Miesto parko gyventojai	85
Garnio Filo filosofija	96
Pavojai vandenyje ir ore	110
Nuotykių pelkėje	121
Paukščiai kalbasi apie žmones	129
Gandro Grantos bėdos	138
Iškilinga gandro Grantos kalba	149

Šarka Pika – paukščių skrydžio sekretorė

Rugsėjui baigiantis ruduo kaip reikiant išsismarkavo ir ėmėsi dažyti pamario medžius ryškiomis spalvomis. Šermukšniai sprogte sprogo nuo uogų raudonio, beržai pamažu dabinosi auksu, raudonavo klevai, tik jo didenybė ažuolas marių pakrantėje dar stovėjo išdidžiai žaliuodamas.

Pro išsidraikiusius pilkus debesėlius švysčiojo saulės spinduliai, bet dangų virš Ventės rago užstojo klegantys, sukuriuojantys paukščių debesys. Tai būriai kregždžių, kikilių, liepsnelių, zylių ir kitų paukščių ruošėsi tolimam skrydžiui, suko ratus ir tūpė pailsėti

patogioje vietoje, Ventės rage – siaurame iškyšulyje, apsuptame vandens. Čia buvo visko, ko reikia: nenkdrėmis apžėlusią pakrančių vandens paukščiams, tanių krūmynų ir vešlių medžių mėgstantiems pasislėpti tarp šakų, o pusiasalio viduryje driekėsi plati pieva tiems, kurie mėgsta tūpti ant žemės ir susirasti žolėje kokį vabaliuką vakarienei.

Ventės rage vyko kasmetinis paukščių sąskrydis. Jame norėjo dalyvauti ir maži, ir dideli sparnuočiai, todėl šios dienos šarkai Pikai buvo tikras darbymetis. Gražus, juodos ir baltos spalvos paukštis buvo matomas iš tolo – galvos ir nugaros plunksnos juodos, saulėje spindinčios žaliu atspalviu, o pilvas ir sparnų galai švietė akinamu baltumu. Nesupainiosi jos su jokia kitu paukščiu, atskirsi iš tolo. Jau daugiau kaip dešimtmetį šarka Pika buvo paukščių sąskrydžio sekretorė, be jos pagalbos neapsieidavo joks didesnis sparnuotasis būrys. Reikėjo išmokyti savanorius, prižiūrėti pirmamečius, duoti nurodymus atstovams, organizuoti iškilmingas palydas, kuriose kalbą sakydavo Ventės rago garbės pirmininkas gandras Grantas.

Grantas buvo Ventės rago senbuvis, tarsi koks simbolis, ir visada pasitikdavo sąskrydžio dalyvius

tupėdamas ant namo stogo ir kalendamas snapu. Tiesa, organizaciniuose reikaluose iš jo buvo maža naudos. Mat Grantas buvo pagyvenęs gandras, skaičiavo antro dešimtmečio pabaigą, be to, ir šiaip lėtokas. Kol ką prisiruošdavo padaryti, šarka Pika jau ir savus, ir Grantu reikalus būdavo sutvarkiusi. Vikrumo ir spartos jai buvo galima pavydėti. Todėl ilgainiui įsivyravo nerašytas susitarimas, kad Grantas netrukdo šarkai Pikai, tupi kur nors aukštai, šviečia raudonu snapu, o atėjus laikui sakyti iškilmingą kalbą, oriai prisistato. Kalbos Grantui sekėsi puikiai, mat gandras buvo matęs pasaulio, sukaupęs išminties ir turėjo ką paukščiams pasakyti.

Šiandien Grantu nebuvo matyti nei lizde, nei ant stogo kraigo. Pika kartkartėmis vis pasidairydavo, pagalvodavo, kur kaukai tą gandrą nešioja, bet įpuolusi į rūpesčius greitai pamiršdavo. Iškilminga kalba numatyta po dviejų dienų, atsiras tas gandras, kurgi dėsis.

Svarbiausias Pikos darbas buvo iš paukščių būrio išrinkti savanorius – sumaniausius, veikliausius, greičiausius. Juos šarka greitai pamokydavo, ir tuomet jau savanoriai kreipdavo gentainių būrius teisinga linkme, į ornitologinės stoties tinklus.

– Žemyn! Kairėn! Neišsisklaidyt! Iki galo ir į dešinę!.. – skambėjo įsasmūš savanorių balsai.

Ne juokas kelis šimtus ar tūkstantį paukščių suginti į plevėsuojančio tinklo labirintą. Pirmamečiai baugščiai dairydavosi ir klausdavo: „Ar skaudės?“ Į tai šarka atsakydavo trumpu „Ne“ ir į kalbas nesileisdavo. Juk jeigu reikia, tai reikia. Žieduoti paukščius prieš skrydį buvo privaloma procedūra: taip buvo tvarkomi dokumentai, gaunamas ženklas ir įgaliojimai. Žiedas ant paukščio kojos buvo lengvas ir gražiai spindintis, su užrašu ZOOL. MUS. KAUNAS LITHUANIA, skirtingo dydžio, nelygu koja. Zylėms visai mažutėlis, o gulbėms ir žąsims – gerokai didesnis. Žinoma, nė trupurčio neskauda jį dedant, ir Pika negaišo laiko aiškinti, tegul patys įsitikina.

Kol vieni būriai klegėdami skrido į ornitologinės stoties tinklus, kiti lūkuriavo netoliese, sutūpę medžiuose, nendrynuose, ant stogų. Jiems irgi ateis eilė. Šarka Pika vos spėjo dairytis, dėtis galvon, kas kur laukia, kiek kokių paukščių atskrido. Čia pat krykštavo iš džiaugsmo jau sužieduoti plunksnuočiai, gyrėsi, rodė vieni kitiems naujus žiedus.

Besiplūkiant nepastebimai atėjo vakaras, Pika ga-

lėjo atsipūsti. Atrodo, diena praėjo sklandžiai, paukščiai susirado patogias vietas nakvoti. Sumosavusi baltai kraštuotais juodais sparnais, Pika nuskrido apsidairyti į senąjį švyturį.

Iš raudonų plytų sumūrytas bokštas stovi pačiame Ventės rago smaigalyje jau 160 metų. Kadaisė mariose plaukiojo daug laivų ir žibintas bokšto viršūnėje rodydavo laivams kelią, tamsoje švysčiodamas ryškia šviesele. Todėl jis ir vadinamas švyturiu. Dabar visi laivai turi įvairiausių prietaisų ir švyturių jiems nebereikia. Nebent kokiam rūke pasiklydusiam valtininkui ar pėsčiomis per ledą žygiuojančiam žvejui žiemą gali pagelbėti. Pats senolis švyturys visai nesijautė nereikalingas, oriai stypsojo tarp dviejų vandenių, iškėlęs žibinto galvą, ir griūti neketino. Šarka Pika mėgo ant švyturio viršūnės nutūpti vakarais, kai tolumoje, už marių ir siauros smėlio juostos, vadinamos Neringa, leidžiasi raudona saulė. Tuomet dangus nusidažo šimtais rausvų atspalvių, atsispindinčių marių vandenyje.

Šįvakar saulė leidosi į tamsų debesį be jokių rausvų gaisų. Šarka nužvelgė marias ir dirstelėjo žemyn, į žmonių namą ir daržinę, ant kurios stogo buvo sukrautas gandro Grantto lizdas. Jis buvo tuščias.

Tiesą sakant, Grantui lizdo nė nereikėjo, nes jau sepi tynerius metus neturėjo pačios ir jauniklių neaugino. Ventės rage jau visi pamiršo meilų mažylių gandriugų kalenimą. Prieš septynerius metus gandro Grantto pati išskrido žiemoti į šiltuosius kraštus ir nebegrižo.

Šarkai Pikai visada būdavo keista, kad gandrai skrenda į pietus atskirai. Sakė ji tada Grantui – skrisk kartu. Bet Grantas buvo ištikimas gandrų tradicijoms, leido pačiutei keliauti vienai, su draugėmis. O pavasarį grįždavo anksteliau, sutvarkydavo lizdą ir laukdavo išsilgtos žmonos. Sakydavo, kad per žiemą pasiilgus net kalenimas snapu pasitinkant švelnesnis būna. Tik štai vieną pavasarį Grantas taip ir nesulaukė savo gandrinės. Lizdas liko tuščias, nors pirmus metus gandrai jį vis taisė, puošė. Tikėjosi, kitais metais parskris. Neparskrido.

Septynis pavasarius Grantas tupėjo lizde, ilgesingai žvelgdamas į dangų. Paseno belaukdamas. Buvo keletas dailių, jaunų gandrų, besisukiojančių aplink puošnų Grantos gandraizdį, tačiau veltui. Jis laukė savo pačios. Net pats nustojo į šiltuosius kraštus skraidyti, žiemodavo čia, Ventės rage, ar kur netoliese, kad, neduokdiev, nepražiopsotų grįžusios žmonos. Šarka Pika seniai suprato, kad nebėra Grantos pačios, nebegrįš, tik nesakė draugui. Kam liūdinti vargšą?

Ir pati Pika buvo vieniša šarka. Lizdo nesuko, jauniklių neperėjo. Kažkada, kai buvo jauna dvejų metų šarka, aplink mėgino suktis toks šarkius. Rėžė žvilks

gantį sparną, čiulbėjo ulbėjo. Pika buvo jau beveik sutikusi imtis drauge gūžtą sukti, bet staiga gražusis šarkius dingo. Gal į plėšrūno nagus pakliuvo, o gal gražesnę šarką sutiko, kas žino? Pika tada paliūdėjo truputį ir susitaikė su lemtimi. Ėmėsi darbo Ventės rago žiedavimo stotyje ir savo gyvenimu liko visiškai patenkinta.

Purptelėjusi nuo švyturio, Pika išskleidė sparnus ir lėtai apskrido ratą virš kyšulio. Vakaro prieblandoje įsivyravo ramybė. Paukščiai sutūpė, kur kuriam patogu ir nurimo. Ilgauodegių zylių būrys nakvojo pakrantės karklyne. Susiglaudusios zylės jau snaudė, šildydamos viena kitai šonus. Be to, drauge saugiau. Jei viena išgirs pavojaus garsą, purptels nuo šakos – tuoj ir visos kitos iš paskos. Tokios jau tos ilgauodegės zylės.

Šarka patogiai įsitaisė ant aukšto alksnio šakos, palenkė galvą prie šono ir jau ketino nusnūsti, kai išgirdo negerą garsą. Lyg kas tykintų lapais nuklota žeme. Pramerkė akį – ogi šeškiūkštis, gyvenantis kaimyniniame miške, savo baltą snukį šiepia, lengvo grobio tikėdamasis, neatsargaus paukščiuko dairydamosis. Na jau ne! Šarka Pika to neleis! Suplasnojusi

sparnais, suklykė: „Ček-ček-ček! Pavojus!“ Šeškiūkš, tis sustingo, šmurkštelėjo po atsikišusia medžio šaknimi, tikėjosi palaukti, kol paukštis nurims. Bet ne šeškui šarką apgauti! Straktejėjusi ant šakos virš plėšrūno pakankamai aukštai, kad tas negalėtų pasiekti, šarka laidė gerklę, jos skambus čeksėjimas sklido per nurimusį mišką ir pakrantės krūmynus, perspėjo paukščius. Vienur kitur purptelėdavo būrelis prižadintų sparnuočių, perskrisdavo ant aukštesnės, saugesnės šakos. Sujudo nakvojantys žolėje ir melduose.

„Ček-ček!“ – plyšavo šarka Pika tol, kol nusivylęs, baltą snukutį suraukęs šeškiūkštis gėdingai nuu spūdino atgal į mišką. Jau daugybę kartų šeškas sau prisiekė pačiupti tą juodmargę rėksnę, gadinančią jam medžioklę. Bet šarka Pika buvo ne šeškiūkščio nagams. Todėl jis iš pykčio tik purkštelėjo debesėli smarvės ir išsinešdino.

Šarka nurimo, vėl nutūpė miegoti. Paskui ją ir kiti paukščiai.

AR ŽINAI?

- *Ornitologija – tai mokslas apie paukščius. Šis graikiškos kilmės žodis būtent tai ir reiškia. Paukščius stebintys ir tiriantys žmonės vadinami ornitologais.*
- *Šarka yra varnos giminaitė, abi priklauso varninių šeimai. Tai protingiausi Lietuvos paukščiai. Šarką Lietuvoje galima sutikti ištisus metus.*